Složité hledání evropské divočiny

Jana Vavřinová

Celoevropská konference o přírodních a přírodě blízkých oblastech (*Editorial* Petra Rotha v Ochraně přírody 3/09), která se konala ve dnech 27.–28. května 2009 v Praze, ukázala mj. velmi rozdílné vnímání pojmu *wilderness* – divočina. V Evropě v podstatě neexistuje jasná a závazně přijímaná definice, což je způsobeno rozdílným historickým vývojem jednotlivých částí kontinentu. Zatímco zástupci střední a východní Evropy chápou pod pojmem „divočina, panenská příroda" (tzv. *pristine areas*) vskutku původní pralesy nebo lidskou rukou viditelně neovlivněná území, představitelé zemí západní Evropy mají zažitou představu, že divočinou mohou být i oblasti lidmi již přeměněné nebo zničené, v nichž se však člověk rozhodl znovu nastartovat základní přirozené procesy (tzv. *restoration areas*).

Zmíněnou konferenci tedy nešlo zahájit jasnou definicí slova *wilderness*. Diskusi bylo nutné uzpůsobit pochopení významu pojmu pro všechny zúčastněné, rozlišit území vnímaná jako přírodní a přírodě blízké oblasti, objasnit přístup k jejich ochraně v různých částech Evropy a zdůraznit hlavní důvody jejich ochrany.

V Evropě tedy nevnímáme pouze jednu kategorii divočiny. Vedle ryze „panenských", člověkem nepozměněných oblastí do této kategorie řadíme i tzv. *non-intervention areas* – lokality, ve kterých člověk od svých zásahů již (nejméně 50 let) upouští a ve kterých víceméně probíhají přirozené (a v současnosti již člověkem výrazně neovlivňované) procesy. Je však třeba upozornit, že ani toto členění (včetně použité terminologie) není definitivní a že existují i jiné podrobnější kategorizace (viz např. ***www.pralesy.cz***).

Pokud bychom pro hodnocení toho, co je a co není *wilderness* používali pouze členění podle kategorií managementu chráněných území dle IUCN (Mezinárodní unie na ochranu přírody), patřily by sem pouze kategorie Ia – přísná přírodní rezervace (*Strict Nature Reserve*) a Ib – území divočiny (*Wilderness Area*). V prvním případě se jedná o území s výskytem výjimečných reprezentativních ekosystémů sloužící výhradně vědeckým výzkumům. V rámci kategorie Ib jsou to oblasti zřizované především pro ochranu „divokosti", tj. lokality, které nebyly (nebo jen velice málo) pozměněny a stále si zachovávají svůj přírodní charakter. Pokud bychom se drželi pouze tohoto striktního členění, vyloučili bychom tak oblasti *restoration areas* a s největší pravděpodobností také *non-intervention areas*. Podle informací ve Světové databázi chráněných území (***www.wdpa.org***) má mít ČR tři oblasti kategorie Ia a Ib (dvě z nich byly zrušeny, aniž by se změna projevila, a třetí jsou Modravské slatě). V této souvislosti se nabízí otázka, proč např. Boubínský prales, Mionší nebo Salajka nejsou zařazeny do kategorie Ia nebo Ib. Je to také způsobeno tím, že podle kategorizace IUCN z roku 1994 (EUROPARC & IUCN 2000) se příslušné kategorie nepřiřazovaly územím s rozlohou menší než 1 000 ha (v případě celých ostrovů pak 100 ha). Nová metodika IUCN (Dudley 2008) již tuto minimální rozlohu nestanovuje, a podmínky tak zmírňuje. Jeden z problémů, který konference řešila, je různý přístup k definici z hlediska metodiky a způsob kategorizace území. Kategorii IUCN si každý stát ke svým územím přiřazuje sám. Přestože má k rozhodování seznam kritérií, která musí aplikovat, a může si přizvat další odborníky (včetně specialistů z IUCN), vždy záleží především na jeho přístupu, jakou kategorii území přidělí. Nezřídka se tak stává, že se v rámci honby za prestiží vykazují kategorie jiné (většinou lepší), než si ve skutečnosti území zasluhuje.

Vedle kategorií IUCN existuje i jiný přístup ke kategorizaci „divočiny". Jde např. o uskupení nevládních organizací PAN Parks Foundation (***www.panarks.org***), které sdružuje zástupce vybraných velkoplošných chráněných území patřící v Evropě k zachovalým zbytkům přirozené krajiny. Posláním organizace je péče o evropské „divoké dědictví" a rozvíjení udržitelného cestovního ruchu v těchto územích. Aby se konkrétní chráněné území do této „soustavy" dostalo, a získalo tak certifikát přirozené/divoké krajiny, musí splňovat řadu kritérií a principů včetně toho, že území o rozloze nejméně 10 000 ha se nachází v přirozené, člověkem nezměněné podobě (tzv. jádrové území), kde například není povolena žádná těžební

Smrkové pralesy v Karpatech patří ke skutečné evropské divočině (pristine area); Pop Ivan, Ukrajina. ***Foto T. Vrška***

činnost (více na ***www.panparks.org***). Kromě jiných kritérií je požadavek na minimální rozlohu celého chráněného území 20 000 ha, která se v minulosti nesměla nezmenšovat.

Konference přinesla jednoznačný závěr: „Divočina" by neměla být omezována pouze na kategorie IUCN Ia a Ib; poslední vydání *Metodiky aplikace kategorií managementu chráněných území* (Dudley *l. c.*) to již připouští. Účastníci konference se shodli, že IUCN kategorie II – národní park (zde je označení kategorie vzhledem k rozdílnému používání termínu v řadě zemí zavádějící) by měla být za určitých podmínek rovněž součástí pojmu divočina. Delegáti z Nizozemska, Velké Británie nebo Belgie také poukazovali na možnost posuzovat jako divočinu oblasti obnovované, v současnosti spadající do kategorie V (chráněná krajina), ale v jejich zemích patřící k tomu nejcennějšímu a „nejpřirozenějšímu", co může zdejší krajina nabídnout. To nevyvrací ani současná výše citovaná aktuální metodika IUCN, která stanoví, že pokud obnova a péče o tyto oblasti směřuje k navrácení do jejich původního stavu, nic nebrání tomu, aby byla použita jiná kategorie (uvádí dokonce až kategorii Ib a dokládá to na příkladu obnovy původních lesních ekosystémů vhodným managementem).

S výše uvedeným je nutné se ztotožnit mimo jiné i proto, že naše země je součástí Evropské unie, ve které je napříč 27 státy Evropy na první pohled patrná rozmanitost přírodních a přírodě blízkých oblastí s až extrémním rozdílem v kvalitě těchto území a v přístupu k jejich péči na geografické přímce východ-západ; nalezneme zde jak panenské oblasti, tak např. i oblasti člověkem silně pozměněné.

Divočinu/wilderness by si tedy neměla přivlastňovat pouze východní Evropa s tvrzením, že obdobně kvalitní území v západní Evropě nenalezneme. Proto také závěry pražské konference, shrnuté do dokumentu *Poselství from Prague*, zahrnují do kategorie wilderness celé spektrum oblastí a specifikují péči o tyto oblasti; kromě aktivní lidské péče směřující k jejich udržování souhlasí i s tím, že nezasahováním do vývoje především ryze původních oblastí přispíváme k jejich ochraně. Rozmanitost oblastí spadajících do této kategorie tedy vyžaduje různorodou péči; co platí jako ukázka dobré péče v jedné oblasti, se může ukázat jako přístup naprosto nevhodný pro jinou lokalitu. Nemají-li tyto oblasti nenávratně zmizet z mapy Evropy, je třeba najít shodu v názoru na způsob péče. *Poselství from Prague* mimo jiné obsahuje doporučení, aby Evropská komise akceptovala kromě aktivní lidské péče také bezzásahovost jako způsob péče v oblastech, které nikdy nebyly člověkem regulované.

Výstupy konference poukazují na nutnost dalšího výzkumu, který sjednotí různé vnímání pojmu *wilderness*, dokončí mapování přírodních a přírodě blízkých oblastí a zahájí práce na vytvoření registru/databáze těchto lokalit v Evropě. Důležité je, že tímto diskuse nekončí. Sdružení nevládních organizací, které se podílely na pořádání konference, spolu s Evropskou komisí pokračuje v naplňování myšlenek *Poselství* i nadále.

Centrální část národních parků Šumava a Bavorský les, tzv. Divoké srdce Evropy, představuje v rámci střední Evropy unikátní příklad rozsáhlého neintervenčního území (non-intervention area): tlející vývraty, kůrovcové souše a přirozené zmlazení v porostech na úbočí Plesné v Národním parku Šumava. ***Foto Z. Křenová***

Autorka pracuje v Odboru mezinárodní ochrany biodiverzity, Ministerstvo životního prostředí

LITERATURA

Dudley N. ed. (2008): Guidelines for Applying Protected Area Management Categories. Gland, Switzeralnd: IUCN, 86 pp. – Evropský parlament: Zpráva Evropského parlamentu o volné přírodě v Evropě (A6-0478/2008). – EUROPARC and IUCN (2000): Guidelines for Protected Area Management Categories – Interpretation and Application of the Protected Area Management Categories in Europe. EUROPARC & WCPA, Grafenau Germany. 48 pp. – MŽP (2009): Zpravodaj Ministerstva životního prostředí, 19 (7-8): Praha 16-22 pp. – Poselství from Prague – An Agenda for Europe's Wild Areas – Summary of the Conference on Wilderness and Large Natural Habitat Areas, Prague, Czech Republic, 27-28 May 2009 (http://www.wildeurope.org/attachments/052_Agenda_for_wilderness_POSELSTVI%20FROM%20PRAGUE_REALfinal%20version.pdf)

SUMMARY

Vavřinová J.: Complicated Seeking for European Wilderness

The article presents various wilderness… When organizing the Wilderness Conference (Prague, May 2009), the organizers found that there is a different perception of the term *wilderness*, on the one hand Eastern and on the other hand Western European one. Eastern Europeans see wilderness as an area of the purely pristine native forest without any management throughout the whole forest development. They have been preserved *e.g.* in Romania, Bulgaria, in Ukraine, the Baltic states but also in Norway are called pristine areas. Western European colleagues declared that wilderness areas – as sites which once had been destroyed by humans and again restored (so called restoration sites) – are in the Netherlands, U.K., or in Belgium. The classification showed that the wilderness issue is not black and white as there are also areas which look like pristine but in which the management stopped *e.g.* fifty years ago, known as non-intervention areas. There is another problem related to the above issue – the way of categorization of what is and what is not a wilderness area. According to IUCN classification, wilderness areas include only Ia of Ib category, on the other hand, the conference showed that the approach is too narrow and that we should include other ones, *e.g.* IUCN category II or other when there is a significant shift towards restoration. The approach is also mentioned in the new IUCN Guidelines (IUCN 2008). The PAN Parks Foundation manages a network of protected areas that are still the last untouched lands in Europe and has developed its own "wilderness classification". The main conference mission – to show that European (not only the EU) wilderness is not the same across the continent was fulfilled which is documented with the final conference document "Poselství (Message) from Prague – An Agenda for Europe's Wild Areas".